

Structuri colocviale în revista „Academia Cațavencu”

MARGARETA MAGDA
Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

Revista *Academia Cațavencu* (AC) ar putea constitui o sursă importantă pentru cunoașterea limbajului vorbit în epoca actuală, a stilului colocvial din perioada postdecembristă a României. Prin numeroasele texte scrise cu puternice trăsături colocviale pe care AC le conține, aceasta se constituie, fără intenție explicită, într-o adevărată arhivă virtuală de limbă română actuală vorbită, redată în scris.

Cu toate că textele în discuție sunt producția unui număr limitat de autori (sunt texte așa zis « contrafăcute, construite »), ele se caracterizează prin grad ridicat de verosimilitate și pot fi utilizate, după opinia noastră, ca surse de studiu a unor strategii ale oralității din limba română actuală.

În acest sens, cele mai interesante ni se par textele cu structură dialogală, anexate, cu intenții umoristice, fotografiilor trucate sau caricaturilor reproduse de revista în discuție. Alături de cele două componente amintite (fotografia și textul de bază), există în pagină și o legendă ilustrativă, menită să explicitizeze, în sensul dorit de autor, relația dintre text și imagine (pentru funcția legendei însoțitoare a fotografiilor cf. Zafiu 1997).¹

Vom limita cele câteva observații ce urmează la această categorie de texte, fără a face referire, în măsura posibilităților, la obiectivul prioritar al autorilor (cu precădere la aspectele tematice ale presei umoristice, la efectele stilistice ce decurg din utilizarea în scris a unor procedee ale oralității).

Principala caracteristică a pasajelor în discuție este limbajul familiar atribuit, cu intenții stilistice, de cele mai multe ori unor personalități aparținând sferelor « înalte » ale vieții politice și/sau culturale românești actuale (așa zisele VIP-uri). Diferențele de tip ierarhic, existente între interlocutori în anumite contexte formale (socio-culturale și politice) de comunicare, sunt șterse cu bună știință, prin eliminarea voită a formelor protocolare de adresare (marcate în text prin forme verbale și pronomiale alocutive, formele de salut și ritualul de prezentare, forme inițiatore de conversație, maniera de interpelare în cursul dialogului). Obiectivele nivelării sociolingvistice (instaurării egalitarismului), practicate de revistele umoristice în general, sunt următoarele: pătrunderea virtuală în intimitatea actorilor sociali, autoatribuirea de către autori a dreptului la « judecată » a acestora, câștigarea simpatiei sau antipatiei maselor - zdrobirea prin dispreț a oponentilor.

Nu ne propunem, în paginile de față, să prezentăm un inventar al mărcilor limbajului familiar, reperabile în discursul politic românesc actual, atât de măiestrit parodiat de revista AC. Menționăm doar faptul că sunt selecționate cu precădere acele elemente cu funcție comunicativă specifice *tipului pragmatic al limbii române* (cf.Manu-Magda 1996): modul de asumare a inițiativei verbale în conversație (vezi predilecția pentru tipul „exclamativ”de debut verbal); orientarea vorbitorilor mai mult către interlocutor și mai puțin către situația de comunicare (de aici și preferința pentru suporturi lingvistice precum *interjecția și hipocoristicele* de ex.).

Cercetarea noastră continuă abordarea unui domeniu puțin studiat, pragmatica unei limbi particulare, limitând câmpul investigațiilor la acte lingvistice în comunicarea orală. Concret, studiul își propune să descopere care elemente din totalul posibilităților pragmatice sunt preferate, de ce și la ce nivele se plasează ele în limba română vorbită.

O caracteristică generală a textelor investigate este apartenența limbajului acestora la *aria lingvistică muntenească* (subtipul pragmatic sudic).

Un prim element în favoarea susținerii afirmației de mai sus, îl constituie încărcătura afectivă a exprimării muntenești, identificabilă pe text prin intermediul unor elemente lingvistice prezente în număr debordant: dialoguri reproduse "in extenso", abundând de exclamații și interjecții de toate tipurile, repetiții semnificative etc. Animația, tonul ridicat al discuției, opoziția dinamică în raport cu situațiile din realitate, sunt caracteristice ale graiurilor românești sudice.

În planul enunțării lingvistice sunt de semnalat două aspecte ale acestui fenomen:

- frecvența elementelor semnificative;
- variația lor;

O parte dintre funcțiile esențiale implicate în performarea actelor lingvistice de comportament sunt îndeplinite în primul rând prin intermediul *interjecțiilor*.

Vom face referire, pe scurt, la funcția elementelor cu valoare interjecțională *hai și stai*.²

Se poate observa prezența în text a unui număr foarte mare de interjecții care redau manifestarea unei dorințe sau voințe: *hai, haide*; (acestea, conform GA 1966, II, 426, „au sens apropiat de al imperativului, iar cele de adresare de a vocativului; ele prezintă unele trăsături comune cu vocativul și cu imperativul și anume: pot apărea izolat în frază, se rostesc cu o intonație specială și servesc spre a ne adresa cuiva; de aceea interjecțiile acestea pot însoți un vocativ sau un imperativ"; a se vedea același lucru în textele dialectale sudice). Contextual, enunțurile discutate dobândesc diferite nuanțe (a se vedea definiția DEX 1996 s.v.). Uneori aceste interjecții adaugă comunicării o notă afectivă nediferențiată ca

sens, menită să exprime adeziunea vorbitorului față de cele spuse, întărind sau subliniind o afirmație, o negație sau o întrebare (vezi GA 1966, II, 425).

Frecvența foarte mare a unor enunțuri de acest tip conferă manifestărilor verbale un caracter "incendiar", lăsând impresia că în orice moment se petrec evenimente de importanță majoră (prin exagerare).

Funcția excesiv mobilizatoare a lui *hai* a determinat dezvoltarea, în aceeași arie lingvistică a unui element – pereche, simetric cu cel dintâi, cu funcție temperantă, demobilizatoare. Aceasta îi revine lui *stai*, (la imperativ având și valoare de interj.): *Oprește! așteaptă!* □ Expr. *Stai să-ți spun (sau să vezi)* = *lasă-mă să-ți spun, ai răbdare, așteaptă. Stai puțin (sau un pic, cu binișorul etc)* = *ai (puțină) răbdare, nu te grăbi.... Stai binișor = șezi liniștit! astâmpără-te, fii cuminte!...*

Spre deosebire de influența temporizatoare pe care o imprimă enunțului interjecțiile din graiurile nordice (de tipul *no, apăi, no apăi, eh, ehei*) *stai* exprimă ideea demobilizării bruște, contracarând mișcarea continuă imprimată enunțurilor de *hai* (vezi handout).

Pendularea *hai – stai*, ocupă o poziție pragmatică importantă în exprimarea sintagmei interacționale minimale acțiune-reacție în textele analizate.

În revista AC abundă expresiile specializate în limba română pentru performarea anumitor acte lingvistice, expresii simțite de vorbitor ca având această funcție, dar încă neconsemnate ca atare în tratatele lingvistice : expresii de agrăire, solicitare, reproș, amenințare, consolare etc. Am consemnat câteva exemple în acest sens (vezi handout).

În paginile de față ne vom referi pe scurt la *actul lingvistic de reproș (ALRe)*, încercând, concret, să supunem discuției *o expresie a reproșului specifică limbii române vorbite*.

Fără a încerca nici pe departe să epuizăm subiectul, vom enumera, pentru început câteva trăsături caracteristice ale actului lingvistic de reproș. Reproșul este un act lingvistic de comportament.

Critica, acuzația, reproșul (se reproșează producerea unui enunț, a unor lucruri inexacte sau a însuși faptul de a spune) figurează în inventarul de funcții argumentative propus de Stati 1990, 79-86.

Termeni de denumire:

În limba română există termeni de denumire pentru actul luat în discuție și pentru rezultatul acestuia; unii dintre termeni se referă la acte instituționalizate (administrative, juridice: *imputare, mustrare, învinuire, învinuit, acuzație, acuzat.*)

Conform DEX 1996, s.v., *Reproș s.n. Imputare, dojană; mustrare, învinuire. – Din fr. reproche.*

Dojană, s.f. Observație cu caracter moralizator, făcută cuiva care a comis o greșeală (ușoară); mustrare, ceartă.

Imputare, imputa. vb. A i se reproșă, a i se atribui cuiva fapte, atitudini, gesturi nepotrivite, condamnabile. Din fr. imputer, lat.imputare.

Învinuire, învinui s.f., vb. a considera vinovat, a acuza.

Se poate observa că toți termenii includ în sensul lor ideea de consecință, efect al unei greșeli, abatere (de la o normă socială sau o înțelegere individuală), respectiv prejudiciu adus unei persoane.

Actul de reproș poate fi definit deci, în linii generale, ca actul verbal performat de un vorbitor ca o consecință a unei astfel de greșeli reale sau imaginare comise în prealabil de către un interlocutor.

Actul de reproș presupune existența în structura de adâncime a enunțului a unui alt enunț cu funcție de casus belli, sâmbure de ceartă, motiv de conflict.

Se poate observa, de asemenea, că termenii amintiți pot fi ordonați în funcție de elementele implicate în actul lingvistic de reproș amintite mai sus (gravitatea cauzei, a consecințelor ei) și de atitudinea interlocutorilor față de acestea.

Reproșul este un act lingvistic încărcat de subiectivitate. El se înrudește, de exemplu, cu ordinul, acuzația, amenințarea, dar uneori și cu rugămintea, sfatul (vezi exemplele din pasajul REPROȘ II). În reproș există trepte, grade, dependente de factori sociali și contextuali.

Gradul de subiectivitate, implicat în performarea actului de reproș la nivelul uneia sau alteia dintre comunități (diferențele de vorbire sunt datorate cultivării unor valori culturale diferite), a influențat major poziția vorbitorilor în raport cu sintagma interacțională minimală acțiune-reacție, algoritmul de reproș, resursele ilocuționare ale comunității, utilizate în performarea respectivului act, suporturile verbale preferate.

Poziția ALRe în raport cu sintagma interacțională minimală acțiune-reacție:

Este ALRe acțiune sau reacție lingvistică? După opinia noastră, ALRe are o poziție mediană în organizarea discursului. Pe de-o parte, el este reacție la o cauză (fără a presupune în mod obligatoriu o istorie conversațională), pe de altă parte, el este un act lingvistic cu un obiectiv ilocuționar ferm: provocarea unei reacții din partea interlocutorului (verbală sau nonverbală).

Reproșul este prin urmare un mesaj deschis.

Algoritmul:

Actul de reproș funcționează conform unor reguli sau norme sociolingvistice specifice al căror conținut vizează permisiunea sau interdicția performării sub diverse forme lingvistice a reproșului în raport cu contextul, statutul interlocutorului, rolul său, specificul relației dintre vorbitori.

În funcție de distanța socială dintre L și I (\pm familiaritate, \pm intimitate, \pm inferioritate, \pm autoritate), precum și de interesul pe care îl manifestă L pentru ceea ce reproșează (gradul de necesitate a unei reacții prompte), reproșul se poate efectua:

- a) în mod direct sau indirect ;
- b) sub formă enunțiativă sau interogativă ;

c) cu indice de reproș exprimat sau nu.

Un rol decisiv în descrierea actului de reproș revine intonației. Accentul în frază în reproș cade asupra a două componente : asupra formulei de adresare, care este în cea mai mare parte a cazurilor prezentă în text, și, în cazul formelor interogative care sunt majoritare în limba vorbită, asupra indicelui interogativ (adverbial sau pronominal : *de ce ? cum ? când ? unde ? cine ? ce ?*) care evocă explicația care i se solicită lui I. În unele cazuri sunt prezente în enunț toate mărcile formale ale reproșului, alteleori numai unele dintre acestea.

Resurse ilocuționare :

Actele de reproș, ca și alte acte lingvistice, pot fi de mai multe tipuri, în funcție de actul locuționar care stă la baza lor:

1a. ALRe directe, performate cu ajutorul verbelor performative explicite (ex. *a reproșa, a învinui, a acuza*);

1b. ALRe a căror forță ilocuționară se redă cu ajutorul altor mijloace lingvistice decât utilizarea verbelor performative (imperativul, ordinea cuvintelor, propoziții condiționale, intonația, topica etc.);

1c. ALRe directe, decodate contextual;

2. ALRe indirecte.

Limbile au fost caracterizate, în general, în mod diferit (ca explicite sau nu, în ipostaza lor dialogată) în funcție de preferința vorbitorilor pentru modalitatea declarativă (directă) sau nondeclarativă (indirectă) de comportament, utilizată în deschiderea conversației.

Astfel, o lectură atentă a textelor dialectale (TD), de exemplu, și mai apoi a textelor investigate din paginile revistei AC relevă faptul că graiurile populare românești, model al registrului familiar al românei, și-au dezvoltat niște instrumente gramaticale deosebite pentru performarea ALRe, în care forma interogativă este precumpănitoare. Din frazeologia unor asemenea acte, reiese faptul că vorbitorul nu încearcă să-și impună voința în fața celui căruia i se adresează, ci încearcă, de fapt, să afle ceea ce interlocutorul gândește și dorește.

Am remarcat, pe baza lecturii textelor, că vorbitorii români selecționează mai mult nivelele indirecte pentru exprimarea plângerilor (spre deosebire de exprimarea cererilor, unde comportamentul lingvistic este diferențiat regional). Aceasta constituie o trăsătură pragmatică a limbii române vorbite regional în ansamblul său.

În graiurile dacoromâne, spre deosebire de limba literară, ponderea performativității explicite este foarte redusă, exprimarea sensurilor pragmatice fiind preluată, de obicei, de către alte modalități decât verbele performative sau turnurile de frază.

Amintim doar câteva suporturi lingvistice semnificative (expresii fixe) preferate de către unele sau altele dintre comunitățile dacoromâne în exprimarea

(în contexte specifice) a sensului pragmatic de « reproș », fără să ne propunem o analiză a tuturor acestora :

Ai înnebunit ?; Ce (dracu-ți) mai trebuie ?; Ce cauți aici ?; Ce ești nebun...etc ?; Ce s-a întâmplat ?; Ce vrei ?; Ce-i cu tine ?; Ce-ți lipsește ?; Cum așa ?; Cum îți permiți ?; Cum se poate ?;

Eu ce ți-am spus?; Eu nu mă amestec.. ; La ce bun ? (cu varianta enunțiativă puteai să...); N-o să-mi spui că...; No vezi ?; Nu vezi că?; Nu mă bag...; Nu mă mai cunoști ?; Nu puteai să ?; Nu ti-am spus să ?; Nu-ți aduci aminte ?; Să nu-mi spui mie că...; Să poate ?; Te privește...; Te-ai dilit ?; Te-ai prostit la cap ?; Treaba ta dacă... ; Ți-am spus să.. ; Vezi ce-ai pățit dacă ?.

Marea majoritate a acestor forme se regăsește și în textele revistei studiate (vezi mai jos lista cu exemple).³

Destul de des (în special în zona sudică), formele interogative enunțate sunt precedate de enunțuri dezvoltate cu funcție expresivă și fatică.

De ex.

TD:

«ia ascultă/ mamă/ fi-ț-ar cărămizile-ale dracului să fie !// n-ai copil ? n-ai nimic/ atîta/să te-mbraci/ să mănînci/ce dracu-z mai trebie ?//casă ai/ tot ai/ ce-z lipsește mă ? ce te jelej dă cărămizi ?//

TDM III: 57

AC:

Vai de păcatele noastre, Dolănescule, dar numai tu ești de vină! Mă puseși să intrăm în partidul ăsta de nebuni! Noi care am cântat la tot felul de ocazii culturale din viața omului: nunți, botezuri, tăieri de moș. Dar acu' ce dracu ne facem? Ce s-o cânta la o sinucidere politică cu înmormântare de partid? Tot „Bidineaua” și „Bălălău”, sau mergem pe ceva mai sobru și mai solemn, gen „Cucul și pupăza”?

AC, 26 februarie-1 martie, 2002: 1

Ca și în cazul altor acte lingvistice, limba vorbită în Muntenia a dezvoltat un indice de reproș specific, menit să pună în evidență o atitudine a interlocutorilor deosebită de cea exprimată de enunțurile interogative citate mai sus.

Formula de reproș, la care ne referim, este omonimă cu forma de răspuns afirmativ în dialog, exprimat prin adverbul de mod *bine*, însoțit de (apelativul precedat de) interjecție de tipul *măi*. Structura are o compoziție bimembră :- un enunț explicit, exprimat în text, având o primă componentă pozitivă (marcată în text prin prezența adverbului de afirmație *bine*), urmată de un enunț (în formă afirmativă sau interogativă) conținând reproșul propriu-zis ; – un enunț implicit, conținând o presupusă componentă pozitivă, acceptată de vorbitor prin intermediul primei părți a enunțului explicit și o componentă negativă implicită, la care se referă reproșul propriu-zis.

Adverbul în discuție devine conector pragmatic cu funcția de a conecta enunțul pozitiv explicit cu enunțul pozitiv implicit în prealabil atribuit interlocutorului.

În plan cultural structura descrisă exprimă o atitudine concesivă, împăciuitoare a vorbitorului în raport cu vinovăția interlocutorului său. Prin această primă parte preparatoare a enunțului vorbitorul își pregătește interlocutorul pentru partea neplăcută care urmează. În termenii teoriei politeții Brown-Levinson (1978), subiectul vrea să menajeze fața pozitivă și pe cea negativă a interlocutorului, cedând dinaintea lui.

Desigur că strategiile menționate au devenit automatisme. Semnificațiile respective sunt "simțite" însă corect de insideri și apar ca ciudățenii pentru outsideri, mai ales atunci când aceștia din urmă ar încerca să transpună sau să traducă indicii menționați în alt cod lingvistic.⁴

Iată o listă cu câteva exemple de astfel de structuri, reperabile în TD din zona dacoromână sudică și în paginile revistei AC:

TEXTE (handout)

REVISTA „ACADEMIA CAȚAVENCU”

Texte ce conțin elemente cu valoare interjecțională :

HAI

Hai, bă Mittal, fii băiat de înțeles și nu mă mai fierbe! Zi-mi odată cât vrei să dai pe Sidex! Câât? Iar începi? Lasă-mă dracu' cu cifrele oficiale din contract! Sau te crezi în Marea Britanie, să scapi cu 125. 000 de lire sterline?

AC, 26 februarie-4 martie, 2002: 9

Hai, bre, domnu' ministru, dă-te dracu' cu turismu' lu' matale! Că mi-ai dezbusolat complet etnia cu măsurile tele dă pă litoral! Zici că se plânge românii că n-are loc la hotel, că e câte două-trei familii pă aceeași cameră! Da' că rromii mei a stat, săracii, și douăzeci cu bunghiu' pă același cearceaf de neamț care nu mai pleca în apă, asta n-o mai zici!

AC, 14-20 august, 2001: 2

Hai, că merege repede! A intrat lituanianul, se pregătește bulgarul. Gata, încă un pic și ne vine și nouă rândul. Fii atent, cât recit eu poezia la oral, tu scoți fițuicile și copiezi frumos din Carta NATO și din ultimele discursuri ale lui Bush. Am aranjat cu profii să nu ne pice nici un subiect pe anticorupție sau pe sărăcie. Hai, că-i facem, dă-i în mă-sa!

AC, 19-25 noiembrie, 2002: 3

Hai, bă Traiane, lasă șopârlele. Ce să caut eu în topul milionarilor din România? Tu crezi că eu sunt fraier să-mi țin banii în țară?

AC, 12-18 noiembrie, 2002: 3

Hai, șefu', că ne-a ieșit mișto cutremuru'! Bine, dacă mă lăsați, îi țineam trei săptămâni în panică. Nu-i slăbeam din anunțuri și alarme până uitau complet de gigacalorie și de kilowatt! Oricum, am impresia că încep să se prindă. Lasă-mă să anunț o erupție vulcanică la Buzău, și dacă tot nu se potolesc, mai am doi ași în mânecă: o inversare de poli magnetici în Bărăgan și un asteroid cu tsunami în Herăstrău. Îți spun, poți să crești prețurile cât vrei, până la prima zăpadă nu-i las să respire.

AC, 13-19 august, 2002: 1

Hai, bă bursucule, ce te-ai dezumflat așa? Stai liniștit, cu Legea Dreptului la replică îți poltolesc presa imediat. Uite cum facem: tu publici „Lista lui Severin” și de restul mă ocup eu. He-he, n-au ei ziare câte drepturi la replică le dau să publice, numai de la noi din partid!

AC, 11-17 iunie, 2002: 9

Hai, dom'le că nu securiștii sunt de vină că nu intrăm în NATO! Cu salarii de 1.000 euro pe lună și cu firmele lor de contrabandă ne mai crește produsul mediu pe cap de locuitor. Da' cu nenorociții de profesori e problema. La un milion-două cât câștigă pe lună, ăștia ne trag PIB-u' în jos ca țară!

AC, 9-15 aprilie, 2002: 8

Am citit și io în Libertatea, nea Ticule: te iau în bătă că tot o ții langa cu informatorii, securiștii și torționarii. Hai, nu pune nici mata la inimă! Pe undeva, îi înțeleg: cum am întors pagina, am și dat imediat peste una de la pagina 5. Maaamă, ce-aș mai fi chinuit-o!

AC, 19-25 noiembrie, 2002: 5

Hai, bre nea Ioane, nu-nțelegi odată că trebuie făcută intrarea de capital? Păi ce, trei milioane de para te-au făcut pe mata? Avem cheltuieli mari în firmă. Uite, numai luna trecută mi-a venit 700 de mii de franci întreținerea la garsoniera lu' Marlene Dietrich din Paris. Și francezii nu se joacă: ne debranzează tot blocul! Ce, vrei să ajung să-mi bată obrazul scandalagiul ăla de Belmondo de la parter și mahalagioaica aia de Catherine Deneuve?

AC, 7-13 august, 2001: 9

STAI

Stai, bă Viorele, unde fugi? Te-ai speriat de drăcia asta de la gâtul meu? Stai liniștit, făcătura asta mi-a dat-o un fals călugăr în Gara de Nord pentru 12000 de lei. Dar, între timp, a căpătat mare valoare sentimentală. Apropo, n-ai o bancă unde să garantez cu ea un credit de trei-patru sute de miliarde?

AC, 30 iulie-5 august, 2002: 9

Stai, Piți, liniștit, păi ce, am ajuns eu, Viorel Păunescu, ditamai chelneru`, să mă comande Hagi, un pârlit de absolvent de ASE cu școala făcută pe mari goluri?!

AC, 9-15 aprilie 2002: 15

Stai, Trăiene, nu dădea! Ce dacă cei mai mulți consilieri corupți sînt la PSD? Nici corupția asta nu se-ntinde mai mult decît o ține algoritmul. Ce voiai, să fure mai mult pediștii, peneteceștiții sau ăia de la Partidul Pensionarilor? Exclus! Să câștige mai întîi încrederea electoratului ș-abia apoi să fure mai mult decît noi!

AC, 5-21 ianuarie, 2002: 1

Stai, Miroane, nu te bucura de pe acuma c-o să fii iar liber, că îți spun clar: prea mult de lucru n-am cum să-ți dau. Ce să-ți fac? Țărăniștii tocmai s-au desființat, iar studenții au plecat de mult în Canada. Da uite, dacă ești băiat de treabă, te mai chiamă Adrian la câte-o ocazie, la Reșița, la Slatina sau la Galați, să bați și tu ca lumea un investitor strategic, că blegii ăia de sindicaliști s-au moleșit de la salarii regulate.

AC, 21-27 AUGUST, 2001: 1

Stai, șefu, nu te arunca așa, că OTV mai întârzie puțin. Are un direct Dan Diaconescu cu Gigi Becali, care-și povestește viața. Hai, că nu mai durează mult, că a ajuns la clasa a opta și imediat îl ia în armată!

AC, 26 Februarie-martie, 2002: 1

Horică, stai așa, nu te uita la doamna, că tocmai ne immortalizează paparazzo. Ale naibii femei, cum s-au învățat! Cum văd niște mari celebrițiți ca noi, hop, apar și ele în poză, ca să le compromitem!

AC, 16-22 Aprilie, 2002: 7

REPROȘ

A. TEXTE DIALECTALE MUNTENIA

(forma cu bine)

« bine/mă »/zîc/ »te gîndești că ieu aș putea lucra și mîncă/cînd pă ăla am auzît că l-a dus cu salvarea/ ce părere ai tu?“ zîc//

TDM I : 7

« bine costiel »/ zîc/ « ce-am zîs ieu mamă către tine/ hai costiel acasă// nu venii ș-io /mamă ieri aicea „zîc/ « la spital/ ce-ai mai cătat tu az aicea ? hai acasă !”//

TDM I: 8

« bine mă radule »/zî dacă-i vorba p-așa »zîc/ »stai mă »zîc/ « nu te mai flata tu –naintea ei » zîc / »că stau ieu sîngurică să mă bați »//

TDM I: 248

« bine mă/ fire-ai al jugului să fii/tu nu faci ca lumea ? »//

TDM I: 364

« *păi bine mă nenorocitul/ tu nu-z dai seama ?// nu ți-am spus care ie treaba ?și doar ai știut dăstul dă bine dă la bătrîni.. »//*

TDM III: 606

« *pi bini mă/da tu ai văzd ce-ți toc io acolo cu...beldia aia bîție parcă bîție toți dracii din lumea asta ?// tu nu te gîndeai la treaba asta ? »//*

TDM III: 606

« *păi bine bre/ să-m ia bazmaua/ io une mă duc fără bazma la mama ? »//*

TDM III: 769

« *bini mă băiete//tu de-acolo dîn dobrogea dă cînd iești/ dă undi iești tu de-acolo/ pîn-aici n-ai mai găsît și tu o fatî ?// ce-ai cătat de-ai luat fata/ te-ai dus cu ea tuma în dobrogea ?//...*

TDM III: 928

* Menționăm că expresia reproșului, descrisă mai sus nu este consemnată în volumele de texte dialectale publicate, aparținând zonei dacoromâne nordice.

B. REVISTA „ACADEMIA CAȚAVENCU”

REPROȘ I (cu *bine*):

Păi, bine, bă, domnu' Leu, cum vreți matale să faci performanță în automobilism? Uite, îți zic o șmecherie de pilot. Dacă vrei popularitate, atunci scoate frâna de la Matiz, treci pe bancheta din spate și-ai să vezi că faci Constanța-București într-o oră, ușurel, cu o sută patruzeci în curbele periculoase. Apropo, ți-am zis că am o prietenă nouă?

AC, 15-21 ianuarie, 2002: 10

Bine, mă, m-ai dus să le văd pe țeapele astea la „Balșon Teatr” și-am dat și o grămadă de bani...Mi s-a părut mie sau n-au cântat nimic? Mai mult coregrafie, aerobic, fitness, mă rog, un fel de balet!

AC, 19-25 iunie, 2001: 17

Păi, bine, măi băieți, voi căutați noaptea bisericile pe care eu nu le găsesc nici ziua?!

AC, 3-9 aprilie, 2001: 8

Bine, mă Adrian, ca șef al Comisiei de Supraveghere a SIE, să zicem că n-am fost bun, fiindcă strâmba Occidentul din nas la tercutul meu de securist. Bun. Pune-mă atunci reprezentantul României la Strasbourg, la Bruxelles, la NATO, undeva unde să-mi piardă presa urma! Apropo, ce bombe le-aș mai trimite eu la redacție dacă n-ar fi pacostea asta de democrație! Păi, n-avea dreptate Carlos Șacalul ăla?

AC, 24-30 aprilie, 2001: 3

Coane Brucane, ai zis că românii se vor deștepta abia peste 20 de ani. Bine, da' noi, ardelenii din Ardeal?

AC, 10-16 septembrie, 2002: 2

Bun, domnu' Văcăroiu, admit că n-ar fi onest să spunei cum ați refuzat banii de la BID. Bine, dar dacă i-ați fi refuzat, spuneți?

AC, 15-21 octombrie, 2002: 5

Păi, nu ne-am înțeles, bă Miroane, să nu mai conduceți așa tare? Nu v-am zis io să nu depășiți cincizeci de comisioane pe oră în localități? Hai, afară înțeleg, că nu te vede nici dracu'. Apropo, e o casierită la o bancă din Zürich nemaipomenit de drăguță. Mi-a zis Hrebenciuc că la fiecare milion de parai depus îți dă gagică ba un pix, ba o brichetă, ba o șapcă ca a mea. Asta da marketing, moșule!

AC, 28 august-3 septembrie, 2001: 8

Păi, ce ne-ai făcut, dom' colonel, în '87 la Brașov? Cum ai văzut că muncitorul ăla are nume de neamț, ai și tăbărit cu bătaia pe el! Păi ce, te credeai în misiune la München, în față la Europa Liberă?

AC, 19-25 noiembrie, 2002: 11

Păi, bine, bre, domnu' Onișoru! Dacă securiștii ăștia au vrut așa de mult binele țării, au fost așa de cinstiți, de patrioți și de corecți, atunci cum și-au găsit ei să apere taman un bou ca tine?!

AC, 5-11 noiembrie, 2002: 1

REPROȘ II (ALTE FORME)

'Ai, bă Miky, ce dracu', de ziua mea tot tigru alb mi-aduceți să împușc? Tigru alb anu' trecut, tigru alb acum doi ani, ce, vreți să orbesc? Păi, de-aia am spart eu 50 de milioane de parai din SAPARD, ca să stea și acuma mamutul ăla de la Antipa neclonat? Incapabililor! am văzut la Discovery că a dispărut și ultimul exemplar de lup marsupial, și eu n-am nici un trofeu pe perete! Mă, eu vă dau afară din partid și vă retrogradez la „Anticorupție”!

AC, 18-24 iunie, 2002: 17

Băieți, n-am ce vă face! V-am zis că vă fac „Eroi în Revoluție” în '97, când încă se mai putea! Acuma doar la „Morți” pot să vă mai trec, că la „Răniți” a fost bătaie- la ora asta deja majoritatea sunt pe bune.

AC, 10-16 septembrie, 2002: 9

Ascultă, madam, mă mai agasezi mult cu maidaqnezii ăștia ai tăi? Că, dacă mă enervez, las' dracului Primăria, iau vaporul și-ți eutanasez toate balenele, focile și țestoasele din Galapagos! M-am săturat de fițele tale de vedetă pe cale de dispariție!

AC, 1-7 mai, 2001: 9

Bă Gușă, cum îți permiți să ai tupeul mai mare ca mine? Ce-s fițele astea de premier? Așa tânăr și deja arogant? Păi, eu la vârsta ta mă punem bine cu șefii și mă gândeam să fiu cel mult președintele României!

AC, 18-24 iunie, 2002: 8

Asta e macheta Catedralei Neamului? Voi sunteți nebuni?! E imensă! Nu vă gândiți la cei ce vor veni după noi? Păi, cât de mare trebuie să toarne bila ca să o demoleze? Cât luna?!

AC, 22-28 octombrie, 2002: 3

Dacă e posibil așa ceva, domnu' doctor! Am cerut să mi se facă euthanasie și mi-au băgat intravenos numai două măsuri din cinci, că cică nu li s-a vărsat tot bugetul de la Finanțe la Casa de Sănătate. Ce fac, mai aștept sau mă duc să pun urechea pe șină? Că de două săptămâni de când am întrerupt tratamentul', umblu numai amețit.

AC, 22-28 octombrie, 2002: 13

Cum ai putut să-I dai președintelui Iliescu un stilou stricat?

Românu-i Român, dacă-l fura, măcar nu ne părea rău!

AC, 12-18 noiembrie 2002: 9

Cum să-i dai, mă, drumul lu' Cozma mâine? Ce, te-ai tâmpit? Pe el l-ai întrebat? Păi, domnu' Joița, ți-a dat el voie să-l eliberezi? Apropo, nu trebuia să m-anunți și pe mine din timp, în calitate de soție, că poate aveam și eu un program mâine seară! Și doi, când îi arestezi pe procurorii ăia care mi l-a judecat pe Motănel? Hai, marș de aici, mototolule, că-mi sperii clienții!

AC, 3-9 aprilie, 2002: 4

Ce-ai zis, mă pletosule? Că cultură, că intelectuali, că elite? Bă, nici o Politehnică n-ai fost în stare să faci! Hai, tată, dacă te dai mare eseist, vino cu mine pe terenul de tenis! Ia-I și pe Pleșu, pe Liiceanu, pe Manolescu, pe cine mai vrei tu! Două seturi vă dau înainte și tot vă bat! Vă scot eu din cap Omul Recent!

AC, 28 mai-3 iunie, 2002: 7

Da' știu că ai tupeu, măi animalule! Prin '90, când ai apărut, te-am lăsat să pui un picior. Doar în import-export-ai zis. Pe urmă, în '94 deja aveai băgate alte trei în Poliție, Industrie și Agricultură. E drept că cu al cincilea braț mai aduceai și niște bani pentru partid. Iar când m-am întors în 2002 la Cotroceni, erai băgată deja și în Parchet, și în Justiție, și în Privatizare. Deci, în total opt brațe. Auzi, eu nu știu unde ți-e capul, da' să-i spui că dacă mă enervează, n-ajunge președinte în 2004, cu toată aroganța și tablourile lui!

AC, 12-18 martie, 2002: 1

Ce să-ți fac, Sando, dacă n-ai vrut să te-ngrași și tu ca Monica? Nu știai că Eurovisionu' alege numai trupe? Trebuia să adunăm și noi măcar numărul minim de kilograme pe scenă, dacă tot n-aveam melodie!

AC, 16-22 aprilie, 2002: 10

NOTE:

Bibliografie:

- AC = *Academia Cațavencu*, săptămânal, București, anul I:1991.
- Brown/Levinson 1978 = Penelope Brown, / St. Levinson, *Universals in Language Use: Politeness Phenomena*, în E. Goody (ed.), "Questions and Politeness", Cambridge: C. U. P., 1978, 56 – 289.
- DEX 1996 = *Dicționarul explicativ al limbii române* (coord.: Ion Coteanu, Lucreția Mareș), București, 1996.
- GA 1966, I-II = *Gramatica limbii române* (coord.: Al. Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu), București, 1966, vol. I-II.
- Manu-Magda 1996 = Margareta Manu-Magda, *Unele trăsături ale tipului pragmatic românesc*, în "Balkanarchiv", Beiheft, Veitshochheim bei Würzburg, 1996, 327 – 337.
- Milaș 1988 = C. Milaș, *Introduce în stilistica oralității*, București, 1988.
- Zafiu 1997 = Rodica Zafiu, *Legende*, „România Literară”, 1997, 46.
- Stati 1990 = S. Stati, *Le transphrastique*, Paris, 1990.
- TDM I 1973 = *Texte dialectale Muntenia I*, sub conducerea lui B. Cazacu, de Galina Ghiculete, P. Lăzărescu, Maria Marin, B. Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, 1973.
- TDM II 1975 = *Texte dialectale Muntenia II*, publicate sub redacția lui B. Cazacu, de P. Lăzărescu, Maria Marin, B. Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană și Magdalena Vulpe, București 1975.
- TDM III 1976/ 1987 = *Texte dialectale Muntenia III*, de C. Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, B. Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, București, 1976/ 1987.

COLLOQUIAL STRUCTURES IN THE "ACADEMIA CATAVENCU" (AC) MAGAZINE

Abstract

Trough the numerous written texts, having strong colloquial features, AC became, without any explicit intention, a true virtual archive of the Romanian spoken language, presented in written format. From this point of view, the most interesting examples seems to be the dialogue based texts attached in order to produce humoristic effects, to the specially processed photo's or the caricatures reproduced by the above mentioned magazine.

In AC, expressions specialized in the Romanian language for performing speech acts like: solicitation, remonstrance, threat, consolation, etc., abounds. Some examples of this kind are given.

The paper treats also, briefly, the reproaching speech act (ALRe), proposing for evaluation and discussion a *reproaching expression specific to the spoken Romanian language* (based on texts from AC).

¹ « Legende de fotografii constituie un fapt de comunicare interesant, mai ales pentru cei care studiază, dintr-o perspectivă semiotică, legătura dintre limbaj și imagine, întrețeserea codului lingvistic cu cel vizual. De fapt, de cele mai multe ori intră în relație trei elemente: un text de bază, imaginea (fotografia) care îl ilustrează și legenda imaginii. Retorica „legendelor” oferă exemple de o mare diversitate, dar care se supun unor conveții variabile în timp și în diferite spații culturale. Se pot face câteva observații asupra unor manifestări ale acestei retorici în discursul jurnalistic – și chiar asupra unor trăsături specifice presei românești actuale. În cazurile fericite, textul de bază, imaginea și legenda acesteia se completează, își repetă unele elemente, se pun în valoare reciproc; în situațiile mai puțin inspirate, ele se contrazic, sau accentuează impresia de selecție subiectivă și de interpretare tendențioasă a informațiilor. Fotografia care ilustrează textul jurnalistic reprezintă elementele lui de referință: loc, obiecte, personaje sau chiar o secvență narativă. Imaginea poate avea o funcție metonimică sau (ceva mai rar) metaforică; legenda ei particularizează sau chiar generalizează tema textului. În anumite cazuri, imaginea e de tip conotativ și stabilește o relație indirectă cu textul, în scop pur argumentativ. » (Zafiu 1997)

² DEX 1996, s.v.

HAI I. Interj. 1. Cuvânt care exprimă un îndemn la o acțiune (comună) cu interlocutorul. 2. (Cu funcție de imperativ, corespunzând unor verbe de mișcare) Vino! Veniți! Să mergem! □ (Repetat, cu accentul frazei pe al doilea element) Cuvânt care exprimă ideea unei înaintări încete sau anevoioase. 3. Exclamație care exprimă: regret, admirație, o întrebare. 4. (Repetat) Ba bine că nu!..[Var.: (reg) ai interj.] - Onomatopoe.

HAIDE Interj.. 1. Exclamație care exprimă un îndemn (la o acțiune) □ Cu ton de comandă, exprimând nerăbdarea vorbitorului; adesea repetat) *Haide, haide, vino mai repede!* □ Exclamație care exprimă încercarea de a îmbuna pe cineva. 2. (Cu funcție de imperativ, corespunzând unor verbe de mișcare) Vino! Veniți! Să mergem! □ (Imprumutând desinențe verbale de pers. 1 și 2 pl.) Haidem la plimbare. □ (Adverbial, în compuse) *Haide-hai, haida-hai, haide-ha*=încet, anevoios □ (Marchează începutul unei acțiuni) *Luă toporul și haide la treabă.* (In expr.) *Haida-de*, exclamație prin care se respinge o părere sau se dezaprobă o comportare; aș! *Haide-haide* sau *haide-hai*, se spune când muștrăm cu indulgență pe cineva care nu ia în seamă sfaturile sau avertismentele noastre. [Var.: *haida, haid, aida, aide* interj.] – Din tc. *haydi*, bg.*haide*, ngr.*aide*.

STA, *stau*, vb. (Despre oameni și animale) A se opri din mers, a rămâne pe loc, ; a se întrerupe dintr-o acțiune, dintr-o mișcare, dintr-o activitate etc.;...(La imperativ, având și valoare de interj.) Oprește! așteaptă! □ Expr. *Stai să-ți spun să*(sau *să vezi*)=lasă-mă să-ți spun, ai răbdare, așteaptă. *Stai puțin* (sau *un pic, cu binișorul etc*)=ai (puțină) răbdare, nu te grăbi....*Stai binișor*=șezi liniștit! astâmpără-te, fii cuminte!...- Lat. *Stare*

³ GA, 1966, consemna faptul că în vorbirea afectivă se folosește propoziția interogativă retorică nu pentru a se afla un răspuns la o întrebare, ci pentru a se sublinia o convingere, pentru a confirma conținutul unei constatări. Pentru aceasta se recurge la un schimb de construcție între pozitiv și negativ, propoziția interogativă negativă având sens de enunțiativă pozitivă, iar propoziția interogativă pozitivă având sens de enunțiativă negativă. (GA II, 45)

⁴ Milaș, 1988, clasează aceste formule sub titlul „Expresii eliptice”. „Caracteristic pentru expresiile de acest tip este semantismul lor vag. Calitatea menționată le face adaptabile, în limitele conservării regentului declarativ, unor contexte variate. Exprimarea orală atenuază valoarea lor generalizantă datorită referirii la un context situațional. Cel căruia îi sunt adresate expresiile vagi, eufemistice, le decodează pe baza experienței proprii și a relațiilor lui cu locutorul, acestea transmițând deci un conținut corespunzător situației concrete.” (p. 233)